

— Σὺν ἀρχὴν σὲ ὅλ' αὐτὰ τὰ φαινόμενα ἢ λεπτέρω-
μένη ἔρευνα. Ἡ ἔρευνα ἔξω ἀπὸ πρόληψη ἢ παράδοση.
Μιὰ δουλειὰ πὺν πρέπει ν' ἀρχινοῦμε ἀπ' τὸ ἄλφα. Τὸ
κάθε τι θέλει νὰ ὑπάρξῃ μοναχό του, νὰ ὁλοκληρωθῇ, καὶ
νὰ γινεῖσθῃ τὴν ἀλήθεια μέσα του — ἀδιαφορώντας γὰρ ἓνα
συγκέντρωμα στοιχείων ἀναμεταξύ τους, γιὰ μιὰ ὁμαδικὴ
προσπάθεια... — Ἀραιώσῃ. Γενικὴ ἔχτρα τοῦ συνθετισμοῦ
πὺν τοὺς ὁδήγησε σὲ χοντρά σφάλματα καὶ παραχωρήσεις.

— Εἶναι μιὰ κατάσταση πολὺ περιέργη γιὰ τὶς ἀνω-
μαλίες της.....

Παρίσι. Μαῖος 1930

ΜΙΧΑΛΗΣ ΦΑΡΔΟΥΛΗΣ

Ο ΚΑΝΤΗΛΑΝΑΦΤΗΣ

Μέσα στὴν ἐκκλησία πλανιόταν ἓνα ἀδύνατο πολυχρώ-
ματο φῶς πεσμένο ἀπὸ τὰ κόκκινα, τὰ κίτρινα, τὰ πράσινα
τῆς αἰῶν τῶν μεγάλων παραθύρων.

Κάποια ἀκοίμητα καντήλια ἔκαιαν μ' ἀδύνατη λάμψη
μπροστὰ στὶς ἀψηλές εἰκόνες τοῦ τέμπλου. Ἀρχίζε νὰ σου-
ρουπιάζει.

Ὁ Γρηγόρης ὁλομόναχος σκούπισε τὸ μαρμαρένιο πά-
τωμα, ξεσκόνισε τὶς εἰκόνες, ὕστερα ἀνέβηκε στὸν ἄμβωνα
καὶ καθάρισε τὸ ἀνοιχτοφτέρουγο περιστέρι, ὅπου ἀκουμ-
ποῦσε ὁ διάκος τὸ Εὐαγγέλιο.

Φαινόταν πὼς ἡ δουλειὰ τοῦ ἐρχόταν δύσκολη γιὰτὶ
κουνούσε συχνὰ μὲ στενοχώρια τὸ κεφάλι κι' ἀναστέναζε.

Ἔ! τώρα δὲν ἦταν πιά ὁ παλιὸς ἐκεῖνος καιρὸς κι' ἔ-
πρεπε νὰ λησμονήσῃ τὰ πρωτινὰ ὁ Γρηγόρης.

Σήμερα εἶταν ἓνας ξεσπιτωμένος μόνον καὶ ξεπατρι-
σμένος πρόσφυγας μακριὰ ἀπὸ τὰ παλιὰ του τὰ καλά.

Τὶ νὰ κάμει ;

Εἶχε ἐρθεῖ κι' αὐτὸς στὴν Ἀθήνα, φευγάτος ἀπὸ κά-
ποιο ἀσιατικὸ προάστειο τῆς Πόλης μαζί μὲ τόσους ἄλλους,
πρόβατο ἑνὸς ἀμέτρητου κοπαδιοῦ διωχμένου ἀπὸ τὸν πό-
λεμον καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν.

Εἶχε ξεμπαρκάρει στὸν Πειραιᾶ μὴ ξαίροντας ποῦ βρί-
σκεται, οὔτε ποῦ νὰ πάει κι' ἔπειτα μὴν ἔχοντας κατατόπι
νὰ κοιμηθεῖ εἶχε σωριασθεῖ κι' αὐτὸς μαζί μὲ τὰ παιδιὰ του

σὲ κάποια μέσα ἐπιταγμένην αἴθουσα ἀπὸ κεῖνες ποὺ πρόσφερε ἡ Κυβέρνηση στοὺς ἀσπίτωτους δυστυχημένους.

Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, πλάγιαζαν ἐκεῖ ἀνάκατα, κατάχαμα, μέσα σιῇ βρώμα καὶ τῇ δυσωδία... Ἀποῦ εἶχε σπιτωθεῖ ἐκεῖ ὁ Γρηγόρης, εἶχε βγεῖ κατόπι γιὰ δουλειά.

Ζήτησε βδομάδες. Ἄδικα.

Ἐδῶ εἶταν ἀλλοιώτικα ἀπ' ὅτι ἐκεῖνος τὰ γνώριζε, ἀκόμα κι' ἡ τέχνη ποὺ εἶχε σπουδάσει δὲν περνοῦσε καθόλου.

Βυζαντινὸς ψάλτης, δασκαλεμένος τὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, πλάϊ στὸν ἄρχοντα Λαμπαδάριο ⁽¹⁾ τοῦ Πατριαρχείου

Ἐδῶ παντοῦ εὐρωπαϊκὲς καντάδες, νότες φράγκικες στὶς ἐκκλησίες, συλλογιζόνταν ὁ Γρηγόρης.

Ποῦ οἱ βυζαντινὲς παρασημαντικὲς τῶν βιβλίων ποὺ γνώριζε.

Πά, βού, γά, δί...

Κι' ὅμως ὁ Γρηγόρης εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ φῖ γιὰ τὰ παιδιά του, ἀπὸ κάμαρα νὰ τ' ἀκουμπήσει τραβώντας τα ἀπὸ τὴν ἀκάθαρτην ἐκείνην αἴθουσα τῆς ἐπίταξης.

Ὁ πρόσφυγας εἶχε ζητήσει βδομάδες.

Κατόπι βλέποντας πὼς τελείωναν τὰ λίγα λεφτά του, εἶχε ἀναγκασθεῖ νὰ πάρει τὴ φαρμακερὴν ἀπόφαση.

Καὶ γι' αὐτὸ σήμερα ὁ Γρηγόριος Οὐνουφριάδης, ὁ καλλίτερος βυζαντινὸς ψάλτης τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος εἶχε καταντήσει καντηλανάφτης σὲ φτωχικὴ κάποια ἐκκλησία τῆς Ἀθήνας, ἔχοντας δουλειὰ νὰ ξεσκονίζει τὰ στασίδια, τὸν ἄμβωνα, τὸ Δεσποτικὸ Θρόνο.

Ὁ καντηλανάφτης ἔακολουθῆσε ἰώρα τὴ δουλειά του ἐνῶ ἡ θλίψη τοῦ ξαναγέμιζε τὴν ψυχή.

Κι' ἡ θύμησή του πέταξε πάλι νοσταλγικὰ στὰ περασμένα.

Στὸ σκοτεινὸ Φανάρι, ὅπου εἶχε γεννηθεῖ καὶ σπουδάσει τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ πλάϊ στὸν Ἄρχοντα Λαμπαδάριο τοῦ Πατριαρχείου.

Χρόνια εἶχε μαθητέψει κοντά του κι' εἶχε κοπιάσει.

Τὰ πράματα δὲν εἶταν τότες εὐκόλα καὶ βιαστικά σὰ σήμερα. Ὁ γέρος εἶταν αὐστηρὸς, κι' οὔτε οἱ δομῆστικοι οὔτε οἱ καλανάρχοιμποροῦσαν χωρὶς μεγάλη προσπάθεια νὰ τὸν εὐχαριστήσουν.

— Ἐλθὲ Γρηγόριε, τὸν φώναζε ὁ Λαμπαδάριος σὲ ἄψογη φαναριώτικη καθαρεύουσα.

(1) Λαμπαδάριος εἶνε ὁ τίτλος τοῦ ἀριστεροῦ ψάλτη τοῦ Πατριαρχείου.

— Διδάσκαλε, ἀπαντοῦσε ὁ Γρηγόρης.

Ἐκεῖνος ὁρμήνευε, ἐκεῖνος διάταξε κι' οὔτε ἀντίρρηση δέχονταν οὔτε συζήτηση.

Σιγὰ σιγὰ ὁ Γρηγόρης εἶχε προκόψει κοντά του.

Ἀπὸ καλανάρχος εἶχε γίνει δομέστιχος κι' ἀπὸ κεῖ εἶχε διορισθεῖ δεξιὸς ψάλτης στὴν ἐκκλησία ἐκεῖνη τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος.

Ὁ πρόσφυγας τὴν ἀνιστοροῦσε τώρα τρίβοντας μὲ κιμωλιασμένη τσόχα τὸ μανουάλι, τὴν ἐκκλησοῦλα ἐκεῖνη.

Βρισκόταν δίπλα στὴν ἀκρογιαλιά τῆς Προποντίδας ἀνάμεσα σὲ πλατάνια πολύφυλλα. Ἡ μυρωδιὰ τῶν φυκιῶν ἔφτανε στὰ βάθεια τοῦ ἱεροῦ καὶ τὴν ἀνοιξη τὸ λάλημα τῶν ἀηδονιῶν συνώδευε τὸ ψάλσιμο τῆς λειτουργίας. Πολλὲς φορὲς ἐρχόταν ἐκεῖ νὰ χοροσταίῃσι τὶς ἑορτὲς ὁ ἴδιος ὁ Σεβασμιώτατος Χαλκηδόνος.

Ὁ Γρηγόρης τὸν ἔφερεν τώρα στὸ νοῦ του κι' αὐτόν. Ἕνας γεροντᾶκος μὲ ἄσπρα ἀρειὰ γένεια καὶ μιὰ μικρὴ πλεξούδα ἄσπρη στριμμένη μὲ τὸ δάκτυλο.

Εἶχε καὶ τὴ μανία νὰ ψέλνει μὲ τοὺς ψάλτες χτυπώντας μὲ τὴν πατερίτσα τὸ πάτωμα τοῦ Θρόνου (ἐδῶ ὁ καντηλανάφτης μ' ὅλη του τὴ θλίψη δὲν μπορούσε νὰ μὴν ἀνοίξει καὶ μιὰ μικρὴ παρένθεση. Ἡ πατερίτσα ἐκεῖνη εἶταν πασίγνωστη σ' ὁλόκληρὴ τὴν Πόλη καὶ πρὸ πάντων στὸ Φανάρι. Τὴν εἶχαν δὰ δοκιμάσει στὴν πλάτη τόσοι καὶ τόσοι ἀρχιδιάκοι καὶ πρωτοσύγγελοι πού σήμερα Μητροπολίτες κι' αὐτοὶ κυβερνοῦσαν ἐπαρχίες. Ὅμως ἓνα ἦταν τὸ καλὸ, τὸ ξυλοκόπημα γινόταν μόνον ὅταν ἡ Σεβασμιότητά του τύχαινε θυμωμένη, κι' εἶταν συχνὰ ὁ ἅγιος ἄνθρωπος).

Ἄ, χρόνια ἐκεῖνα μιὰ φορὰ.

Ὁ Γρηγόρης ἀνεστέναξε ἀπὸ τὰ βάθεια τῆς ψυχῆς του. Ἔτριψε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸ μπροῦντζο τοῦ μανουαλίου πού ἄστραφτε τώρα σὰ μαλαματένιος.

Ξανασυλλογίστηκε.

Ποῦ εἶχαν πάει ὅλα ἐκεῖνα τὰ περασμένα.

Τώρα ὁ γέρο Λαμπαδάριος εἶχε πεθάνει κι' εἶχε θαφτεῖ πέρα ἐκεῖ πέρα στὸ Μπαλουκλῆ δίπλα σιτοὺς Πατριαρχάδες καὶ τοὺς Μητροπολίτες, εἶχαν τώρα πεθάνει κι' ὅλοι οἱ ξακουστοὶ πρωτοψάλτες τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Σταυροδρομίου κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Γρηγόριος Οὐνουφρυϊδῆς ὁ καλλίτερος ψάλτης τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος εἶχε κακαντήσει καντηλανάφτης σ' ἓνα ἐκκλησάκι τῆς Ἀθήνας.

Ἀλλοίμονο ἐδῶ κανέναν δὲν πρόσεχε τὴ δύσκολη τέχνη τὴ δική του, πού σπονδάζεται στὰ πυλῶν ἀπάνω τὰ

βυζαντινά βιβλία με τὰ κόκκινα καὶ μαῦρα γραμματα.

— Πά, βού, γά, δί...

Ὁ καντηλανάφτης ἔμεινε συλλογισμένος.

Ἀπὸ τὴν μεγάλη θύρα τοῦ νάρθηκα, ἔρχόταν τώρα φωνές πουλητιάδων, διαλαλητὰ ἐμπορευμάτων, παζαρέματα με πελάτες.

Ἦχονσαν σειρήνες αὐτοκινήτων, κοιδούνια ἀμαξιῶν, κρότσι κάρρων, ἓνας θόρυβος ἀσώπαστος.

Ὁ Γρηγόρης ἄρχισε τώρα μέσα στὴ θλίψη του καὶ νὰ θυμώνει.

Κούνησε νευρικὰ τὸ χέρι.

Τὶ εἶταν ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος θόρυβος ποὺ τάραζε τὸ μυστήριό τῆς σιγαλιᾶς;

Πόσο ὁμορφη εἶταν ἡ δικιά του ἡ ἐκκλησία, ἀνάμεσα στὰ πυκνόφυλλα πλατάνια, δίπλα στὴν ἀκρογιαλιά τῆς Προποντιδᾶς· ὅταν χτυποῦσε ἡ καμπανούλα τῆς οἱ ψαράδες ἔκαναν τὸ σταυρό τους μέσα στὰ καίκια.

Ὁ καντηλανάφτης στάθηκε μιὰ στιγμή.

Τώρα οἱ πουλητιάδες με τὸ ἄναμα τῶν ἡλεκτρικῶν δυνάμεων τὶς φωνές τους, οἱ κρότσι τῶν ἀμαξιῶν, τῶν αὐτοκινήτων γινόταν πιὸ συχνοί. Ὁ θόρυβος αὐτὸς μπροστὰ στὸ νάρθηκα τὸν ἔπνιγε.

Ἔτριψε με δύναμη τὸ μανουάλι κι' ἔνοιωσε τὸ μπροῦντζο νὰ καίει κάτω ἀπὸ τὰ δάχτυλά του. Κατόπι ξανάκουσε τὴ δαιμονισμένη ὀχλοβοή, ἔσφιξε τὰ δόντια καὶ μούγγρισε.

— Μπαστάρδικα πράματα.

* *

Ὁ Γρηγόρης γύρισε γεμάτος ἀνησυχία στὴν ἐπιταγμένην αἴθουσα.

Τὸν εἶχαν φωνάξει βιαστικὰ γιὰ τὸ κορίτσι του εἶταν ἄρρωστο με δυνατὸ πυρετό.

Μόλις ἄνοιξε τὴ θύρα καὶ μιὰ βρώμα χνώτων τὸν χτύπησε στὴ μύτη. Στὸ βάθος ἐκεῖ, κρατοῦσε μιὰ γωνιὰ μετρημένη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο.

Κατάχαμα οὐδ' ἀκάθαρτες ἀπάνω βελένιζες εἶταν ξαπλωμένα τὰ δυὸ παιδιὰ του. Τὸ κορίτσι του ἓνα χλωμὸ κι' ἀδυνατισμένο ἀπὸ τὴν κακοπέραση πλασματάκι παραμιλοῦσε πυρετιασμένο ἐνῶ πλαῖι του καθισμένο τὸ ἀγόρι του ἔτρεμε ἀπὸ τὸ φόβο.

Ὁ Γρηγόρης πλησίασε περνώντας προσεχτικά ανάμεσα ἀπὸ ξαπλωμένα κορμιά.

Προσπάθησε νὰ ἡσυχάσει τὸ ἄρρωστο, τὸ χაῖδεψε καὶ τοῦ φίλησε τὸ φλογισμένο μέτωπο, ἐνῶ ἐκεῖνο, ἀφοῦ χαμογέλασε ἄοριστα, ἔπεσε σ' ἓνα βαθὺ βῦθος.

Ὁ πατέρας κάθισε καταγῆς καὶ περίμενε μὲ ἀγωνία.

Τριγύρω, μέσα στὴν πλατειὰν αἴθουσα ἔφεγγαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ κεράκια φωτίζοντας μ' ἀδύνατην ἀναλαμπὴ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους ὅσοι σπιτωνόταν κι' αὐτοὶ στὸ ἄθλιο ἐκεῖνο κατατόπι.

Τώρα στὸ μισοσκόταδο ἄλλοι ἔτρωγαν φτωχικὸ φαῖ ἀπὸ κοινὸ πιᾶτο, ἄλλοι ἔσκυφταν βαθεῖα συλλογισμένοι τὰ κεφάλια.

Κάποτε ἀναστεναγμοὶ ἀντίκοφταν τὴ θλιβερὴ σιωπὴ.

Ὁ Γρηγόρης ἔχωσε τὸ κεφάλι μέσα στὶς φοῦχτες. Φοβόταν. Ἡ ἀρρώστεια τοῦ παιδιοῦ φαινόταν βαρεῖα κι' ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος εἶταν γεμᾶτος ἀνησυχία.

Αὔριο θ' ἀρχόταν ἴσως ὁ γιατρὸς τῶν προσφύγων, ὁ ὁποῖος, ἔκανε κάπου κάπου ἓνα γῦρο μέσα στὴν αἴθουσα, καὶ σ' αὐτὸν ποὺ οὔτε τὸν γνώριζε οὔτε τὸν εἶχε ἰδεῖ ποτὲ του θὰ ἐμπιστευόταν τὴν τύχη τοῦ παιδιοῦ του... Ἀναστέναξε.

Ἀπάνω στὴ βρώμικὴ του βελέντζα τὸ ἄρρωστο ἄρχισε τώρα πάλι νὰ ταράζεται.

Εἶχε ξυπνήσει μιὰ στιγμή ἀπὸ τὸ βῦθος καὶ προσπαθοῦσε νὰ σηκωθεί.

Ξεφώνιζε θέλοντας νὰ βγεῖ ἔξω, θέλοντας νὰ φύγει.

Ὁ Γρηγόρης προσπάθησε πάλι νὰ τὸ ἡσυχάσει.

Τὸ χაῖδεψε, τοῦ γλυκομίλησε, τοῦ βρεξε τὸ μέτωπο καὶ τὰ μάγουλα. Τὸ νερὸ ἄχνισε ἀκουμπώντας στὸ πρόσωπο.

Σὲ λίγο τὸ μικρὸ κορίτσι, ἔμεινε ἀκίνητο πάλι στὴ βελέντζα του. Ὁ καντηλανάφτης προσπάθησε τότε νὰ δώσει θάρρος στὸν ἑαυτό του. Τίποτε δὲν εἶταν. Ὅλα θάσιαζαν. Τὸ πρῶτ' ὁ γιατρὸς θὰ ἐρχόταν νὰ ἰδεῖ τὸ παιδί του κι' ὁ ἴδιος αὐτὸς θὰ πῆγαινε νὰ πάρει ἀπὸ τὸν ἐπίτροπο τῆς ἐκκλησίας λεφτὰ γιὰ τὰ γιαιτρικὰ καὶ ἄλλα χρειαζούμενα.

Κατόπι τὸ κορίτσι του θάγαινε. Νὰ ξημέρωνε μόνο μὲ τὸ καλὸ, νὰ ξημέρωνε μονάχα.

Μέσα στὴ μεγάλην αἴθουσα τώρα πιά ὅλοι κοιμόταν. Τὰ μικρὰ κεράκια, ποὺ ἀγνοφώτιζαν, εἶχαν σβύσει κι' ἡσυχία εἶταν παντοῦ ξαπλωμένη.

Στὴν παραπλαϊνὴ μόνον βελέντζα κάποια γυναῖκα διη-

γόταν φοριχτὲς ἱστορίες ἀπὸ τὸν πόλεμο, γιὰ σκοτωμοὺς καὶ λαβωμένους.

Ὁ Γρηγόρης ἔτρεμε. Ἡ φοριχτὴ διήγηση τῆς γυναίκας μὲ τὴ μονότονη βραχνὴ φωνὴ τὸν τρέλλαινε.

Μέσα στὴν πλώριαν αἰθουσα δυνάμωνε τώρα καὶ τὸ χειμωνιάτικο κρῦο.

Ὁ Γρηγόρης ξεπάγιαζε.

Ὅμως κάθισε ἀκίνητος μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα μέσα στὸ σκοτάδι.

Στὶς διάφορες βελένιζες οἱ κοιμισμένοι ξυπνοῦσαν συχνὰ ἀναταραγμένοι ἀπὸ ἐφιάλτες. Μούγγριζαν. Ξεφώνιζαν.

Ὁ πατέρας ἔτσι ξακολούθησε νὰ μένει πάντα ἀκίνητος, προσπαθώντας νὰ δώσει θάρρος στὸν ἑαυτό του.

Ὅλα θάσιαζαν, νὰ ξημέρωνε, νὰ ξημέρωνε μονάχα μὲ τὸ καλό.

Μετὰ πολλὰς ὥρες κάποιες ἄσπρες λάμπες χάιδεψαν τ' ἀκάθαρτα τζάμια τῶν παραθύρων. Ὁ Γρηγόρης ἀναστένναξε ἀπὸ τὰ βάθεια τοῦ εἶναι του.

Ξημέρωνε.

*
*
*

Ὅταν ὁ καντηλανάφτης ἔχοντας μερικὰ λεφτὰ στὴν τσέπη του παρμένα ἀπὸ τὸν ἐπίτροπο τῆς ἐκκλησίας, γύρισε πίσω στὸ κατατόπι του εἰς θύρες εἶταν κλειστὲς καὶ φρουρημένες ἀπὸ χωροφύλακες.

Στὰ παράθυρα κίτρινοι καὶ τρομαγμένοι στεκόταν οἱ συγκατόικοι του κοιτάζοντας ἔξω.

Ἔτσι ὁ καντηλανάφτης ἔμαθε πὼς στὸ μεταξὺ εἶχαν πάρει τὰ παιδιά του σὲ νοσοκομεῖο ὑποπτα γιὰ ἔξανθηματικό.

Ὁ Γρηγόρης κλονίστηκε μισολιγοθυμιστὸς μιὰ στιγμή, ὅμως ἀμέσως ἦρθε στὸν ἑαυτό του.

Στερέωσε τὶς δυνάμεις ποὺ τοῦ μείναν καὶ μπόρεσε μέσα στὴν ἀπελπισία του νὰ τρέξει ὥρα πολλὴ πρὸς τὸ νοσοκομεῖο.

Ἐκεῖ τὸν κράτησαν ἀπ' ἔξω.

Δὲ δεχόταν ἐκεῖνη τὴ μέρα κι' οὔτε εἶταν εὐκόλο νὰ ἰδεῖ κανεὶς ἄρρωστο ἀπὸ κολητικήν ἀοθένεια.

Ἄν ἤθελε ὁ Γρηγόρης, μποροῦσε νὰ μπεῖ στὴν αὐλή, στὸ γραφεῖο μὰ ὄχι καὶ ν' ἀνεβεῖ τὴ σκάλα.

Ὁ πατέρας παρακάλεσε, ἐκλιπάρησε, φοβέρισε, τίποτα. Κατόπι προειμήσε νὰ καθίσει ἔξω στὴ θύρα σὲ μιὰ καρέγλα.

Ἔτσι ἔμεινε πολλή ὥρα μὲ κατεβασμένο κεφάλι. Ὁ βοριᾶς πὺν φουσοῦσε ξερὸς καὶ διαπεραστικὸς ἀπὸ τὸ πρωῒ, γινόταν ὀλοένα περισσότερο ξεπαγιασμένος.

Ὁ Γρηγόρης σφίχτηκε στὸ μπαλωμένο παλτό του. Τὸ κεφάλι του βούιζε ἀπὸ τὶς σειρῆνες τῶν αὐτοκινήτων καὶ τὰ κουδούνια τῶν ἁμαξιῶν ὅσα περνοῦσαν συχνὰ τὸν πλατὺ δρόμο μπροστὰ στὸ νοσοκομεῖο.

Πόση ὥρα ἔμεινε ἔτσι ὁ καντηλανάφτης δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ πεῖ.

Ὁ σκοπὸς ἄλλαξε στὴ θύρα τοῦ νοσοκομείου· ὁ πατέρας τὸν παρακάλεσε κι' αὐτόν. Οἱ ἀπάντησες εἴταν οἱ ἴδιες.

Μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρα σὺννεφα σκόνης σηκώνόταν κλείοντας τὴν ὄψη καὶ κάνοντας τοὺς διαβάτες νὰ σκεπάζουν μὲ τὰ χέρια τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα. Τὸ παλιὸ παλτὸ τοῦ Γρηγόρη, τὸ μουστάκι, τὰ φρύδια εἴταν γεμᾶτα χῶμα.

Ἔμεινε ἐκεῖ ὥς τὸ βράδυ.

Ἡ χειμωνιάτικη νύχτα ξαπλώθηκε κρύα καὶ τὰ ἡλεκτρικὰ ἀνάφτηκαν στὶς αἴθουσες τοῦ νοσοκομείου.

Ἀπὸ κάποιον γιατρὸ πὺν ἔβγαινε ὁ καντηλανάφτης ἔμαθε πὺς ἡ κατάσταση τῶν παιδιῶν του δὲν εἴταν καλή.

Ξανακάθισε στὴν καρέγλα, ἐνῶ τὰ δάκρυα ἔτρεχαν ἀπὸ τὰ μάτια του.

Μιὰ ἀπελπισμένη ἀπόφαση τοῦ ἦρθε τότε στὸ νοῦ. Ἄν μπορούσε νὰ μπεῖ κρυφὰ στὸ νοσοκομεῖο. Σηκώθηκε καὶ περὶτριγύρισε τὸ χτίριο. Ὁ τοῖχος εἴταν ἀπὸ παντοῦ ἀψηλὸς κι' ἀδύνατο νὰ τὸν πηδήξεις. Ξέτασε τὶς πόρτες, ὅλες σφιχτοκλεισμένες.

Γύρισε καὶ κάθισε πάλι στὴ καρέγλα του. Ἡ νύχτα εἴταν πιὰ προχωρημένη. Ὁ Γρηγόρης σηκώθηκε τότες ἄσκοπα.

Περπάτησε στὴν ἀρχὴ στοὺς ἀπόκεντρους δρόμους, κατόπι στοὺς λεωφόρους.

Κόσμος περνοῦσε γελαστὸς καὶ ἥσυχος. Νέοι μὲ κορίτσια κρατημένοι ἀπὸ τὸ μπράτσο κατέβαιναν εὐτυχισμένοι ὁ ἓνας ἀπὸ τὸ πλησίασμα τοῦ ἄλλου. Τὰ καφενεῖα ὀλοφώτιστα γεμᾶτα πλῆθος, πιὸ πέρα στὰ ζυθοπωλεῖα ἀκούόταν τραγούδια μὲ συνοδεία ὀρχήστρας.

Ὑστερα πάλι οἱ δρόμοι γινόταν κι' ἀσύχναστοι.

Ὁ Γρηγόρης ἐννοιωθε τὰ πόδια του παραλυμένα ἀπὸ τὴν κούραση.

Τσακισμένος ἔπεσε σ' ἓνα ξύλινο πάγγο.

Στὸ ἡλεκτρικὸ ρολοῖ μιᾶς γωνίας σηματοδεύόταν δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Ἡ ἀγωνία τοῦ πατέρα μεγάλωνε πε-

ρισσότερο. Μετανοούσε. Γιατί νὰ μακρυνθεῖ ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ μείνει, νὰ περιμένει πάντα ἐκεῖ, νὰ καιροφυλαχτεῖ στὴ θύρα μπροστά, σὰν τὸ σκνὺλ τὸ πεινασμένο.

Ἴσως τώρα ἡ ἀρρώστεια νὰ πήγαινε καλλίτερα.

Μὲ τὴ λάμψη τῆς ἀμυδρῆς αὐτῆς ἐλπίδας ξεκίνησε πάλι. Περνοῦσε τώρα σέρνοντας τὰ πόδια ἀνάμεσα ἀπὸ δρόμους χωρὶς τὴν παραμικρὴ κίνηση ὅπου σιὰ λίγα ἀνοιχτὰ κάπου κάπου καφενεῖα τοὺς ξενυχτοῦσαν πελάτες σὲ τραπέζια πιτοῦ καὶ χαρτοπαιγνίου.

Ὁ Γρηγόρης ἔφτασε μετὰ πολλὴ ὥρα στὸ νοσοκομεῖο. Τὸ ἡλεκτρικὸ φανάρι τῆς θύρας ἔφεγγε κι' ἡ καρέκλα ὅπου εἶχε καθίσει πρωτίτερα βρισκόταν ἀκόμα στὴ θέση της.

Ὁ Γρηγόρης καθίσε στὴν καρέκλα κι' ἔμεινε ἐκεῖ ἐπιμένοντας νὰ βασανίζεται, ν' ἀγρυπνεῖ νοιώθοντας μιὰ ἀνακούφιση νὰ ὑποφέρει.

Περίμενε ὥρες πολλές. Ἀξαφνα μιὰ ἄσπρη λάμψη φάνηκε στὰ βάθεια τῆς ἀνατολῆς.

Ὁ καντηλανάφτης ἀναστέναξε μ' ἀνακούφιση. Ἴσως ἡ νέα μέρα πού γεννιόταν, ἴσως ὁ νέος ἥλιος πὺ θὰ πρόβελνε σὲ λίγο, νὰ τοῦφερνε κάποια παρηγοριά.

Μιὰ ὥρη ἐλπίδα χάραξε στὴν ψυχὴ του. Σηκώθηκε ὀρθιος καὶ παρατήρησε ὁλόγυρα.

Ἀξαφνα κρότος τροχῶν κάποιας ἄμαξας κοντὰ στὴν ὀπίσθια θύρα τοῦ νοσοκομείου τὸν ἔκαμε ν' ἀνατριχιάσει.

Εἶταν ὁ κρότος τοῦ γνωστοῦ ἄμαξιού πὺ ἔπαιρνε τοὺς φτωχοὺς πεθαμένους τῆς νύχτας, ἄλλους γιὰ τὸ νεκροταφεῖο κι' ἄλλους γιὰ τὸ ἀνατομεῖο.

Εἶχε ἰδεῖ πολλοὺς ὡς σήμερα ὁ Γρηγόρης τέτοιους ξεπατωμένους καὶ ξεσπιτωμένους κατοίκους τῶν ἐπιτάκτων αἰθουσῶν νὰ κουβαλιοῦνται παρόμοια μέσα στὴν πρωῒνὴ ἡσυχία.

Ἐνα τραγικὸ προαίσθημα τοῦ δάγγασε τὴν ψυχὴ. Ἐτρεξε πρὸς τὸν κρότο τῶν τροχῶν. Τὸ ἄμαξι ἔφευγε τώρα ἀπάνω στὸν ἄσπρο δρόμο. Ὁ καντηλανάφτης ἔτρεξε ἀπὸ πίσω κλαίοντας καὶ παρακαλώντας. Ὁ ἄμαξηλάτης σταμάτησε μιὰ στιγμή.

Ἀπὸ τίς ἐξηγήσεις πὺ ἔδωκε κατάλαβε πολὺ καλὰ ὁ πατέρας.

Ἐκεῖ στὴν μαύρη μέσα νεκροφόρα βρισκόταν νεκρὰ τὰ δυὸ παιδιὰ του μαζὺ μ' ἕναν τρίτο.

Ὁ Γρηγόρης σπάραζε τώρα κλαίοντας, καὶ τραβῶντας τὰ μαλλιά του.

Ὁ ἀμαξηλάτης θέλησε νὰ πάρει μαζί καὶ τὸ δύστυχο πατέρα.

Σὲ μιὰν ἄκρια ὅπου εἶταν σκαμένος ἓνας μεγάλος λάκκος τὸ ἀμάξι σταμάτησε. Ὁ καντηλανάφτης ὄρμησε νὰ ἰδεῖ. Ἡ σανιδένια πόρτα ἀνοιξε, καὶ ὁ ἀμαξηλάτης τράβηξε ἀπὸ μέσα τὸ φορτίο. Τὰ δύο παιδιὰ γυμνά, μὲ μόνο τὸ πουκάμισο καὶ τὰ κεφάλια ξοιρισμένα γιὰ τὴν ἀρρώστεια. Στὸ πλάϊ τους ἓνας ἄλλος, ἓνας ἄντρας ἄγνωστος.

Ὁ Γρηγόρης σωριάστηκε κατὰ γῆς λιγοθυμισμένος. Ὅταν ἦρθε στὸν ἑαυτὸν του τὰ δύο κορμιά εἶχαν θαφτεῖ μέσα στὸν ἴδιο λάκκο.

Ἐπεσε τότε ἀπάνω στὸ μνήμα καὶ ἔκλαψε ἀτελείωτα

* *

Ὁ Γρηγόρης καθισμένος τώρα στὸ σκαλοπάτι ἐνὸς στασιδιοῦ τῆς ἐκκλησίας λιγνός, κατακίτρινος μὲ τὰ μάτια τριγυρισμένα ἀπὸ ἓνα μαῦρο κύκλο συλλογιζόταν. Τὶ τοῦμενε νὰ κάμει σ' αὐτὸν πιά τὸν κόσμος, χωρὶς παιδιὰ, χωρὶς σπιτικό, ἔρημος καὶ ὀλομόναχος.

Ἀρκετὰ εἶχε πονέσει καὶ ὑποφέρει, ἀρκετὰ εἶχε καὶ ἐξευτελιστεῖ σκουπίζοντας τὸ πάτωμα, τὰ στασίδια καὶ τὸν ἄμβωνα. Τὶ τοῦ εἶχε μείνει πιά ἐξὸν ἀπὸ ἓνα παλιὸ γερασμένο τομάρι;

Ἐπειτα καὶ ποῖος ἔμενε στὸν κόσμος γιὰ νὰ τὸν λυπηθεῖ τὸ Γρηγόρη. Ποῖος στὸν κόσμος;

Ἡ γυναῖκα του; αὐτὴ εἶταν καλὴ γυναῖκα καὶ εἶχε σταθεῖ τυχερὴ νὰ τὴν πάρει ὁ Θεὸς νέα χωρὶς νὰ γευτεῖ ἐξορία καὶ ἐξευτελισμό.

Τὰ ποιδιά του; τὰ δυστυχισμένα...

Ποῖος λοιπὸν νὰ τὸν λυπηθεῖ τὸ Γρηγόρη. Στὴν παλιά του μόνο τὴν ἐκκλησίαν ἔκει στὴ Μητρόπολη Χαλκηδόνος ἅμα θὰ μάθαιναν τὸν θάνατό του οἱ δημογέροντες καὶ οἱ προεστοὶ θὰ διάταζαν ἴσως νὰ χτυπήσει πένθιμα ἢ καμπάνα τῆς καὶ ἡ λυπημένη λαλιὰ θάσμιγε μὲ τὸ βόγγο τῆς τρικυμισμένης τώρα Προποντίδας.

Ὁ καντηλανάφτης βυθιζόταν σὲ μεγαλείτερη ὀλοένα θλίψη.

Ἐ, πεῦ νὰ τὸ γνώριζε πὼς θὰ χανόταν ἔτσι αὐτός, ὁ Γρηγόριος Οὐνοφωριάδης, ὁ καλλίτερος βυζαντινὸς ψάλτης τῆς Μητρόπολης Χολκηδόνος.

Τὰ παιδιὰ του πεταγμένα καὶ τὰ δυὸ μέσα στὸν ἴδιο λάκκο μαζί μ' ἓναν ξένο ἄγνωστο, ἐνωμένο μαζί τους στὴ σκληρὴ μοῖρα τῆς φτώχειας καὶ τῆς προσφυγιάς.

Ὁ καντηλανάφτης ἀναπαράστησε τὴ φοριτὴν εἰκόνα. Γυμνὰ καὶ τὰ δυό τους μὲ τὸ πουνκάμισο, τὰ κεφάλια τους ξοριζομένα γιὰ τὸν ἔξανθηματικό.

Ἀνάσκελα τὸ ἕνα, πρόμυτα τὸ ἄλλο ἀπὸ πάνω του. Δίπλα τους πλαγιασμένος ὁ ξένος, ἕνας μεσόκοπος μὲ στενὸ κούτελο καὶ μαλλιά καὶ μουστάκια κόκκινα.

Ἄ, αὐτὸς εἶταν τώρα σμιγμένος μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Γρηγόρη γιὰ πάντα.

Γιὰ πάντα; Γιὰ λίγο μονάχα, ὥσότου θὰ ξέκανε κι' ὁ ἴδιος.

Κι' ὅμως εἶταν τόσο ἡσυχὴ καὶ ὠραία ἡ ζωὴ πέρα ἐκεῖ στὸ Φανάρι τὰ παιδικὰ του τὰ χρόνια, ὅταν μαθῆτενε πλάι στὸν ἄρχοντα Λαμπαδάριο στὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὅταν ἀπ' αὐτὸν διαλεγμένος γιὰ πιὸ καλλίφωνος κατέβαινε ὁ Γρηγόρης τὸν ὄρθρο ἀπὸ τὸν ἀριστερὸ χορὸ καὶ προχωροῦσε στὴ μέση τοῦ σωλέα μπροστὰ στὸ Δεσποτικὸ Θρόνο ὅπου χοροστατοῦσε ὁ Παναγιώτατος. Στεκόταν ἀκίνητος δυὸ λεπτὰ κι' ἔπειτα μ' ἁρμονικὴ ὠραία φωνὴ ἔλεγε τὸ — Κέλευσον Δέσποτα Ἄγιε ἡχος πρῶτος.

Κι' ἀφοῦ ὁ Πατριάρχης τὸν εὐλογοῦσε, ὀπισθοχωροῦσε κανονικὰ μὴ γυρνώντας τὴ πλάτη καὶ κάνοντας τρεῖς μετάνοιες, ἐνῶ ἄρχιζε τὸ μεγαλόπρεπο τῶν αἰνῶν.

Κι' ἔπειτα ὅταν Δάσκαλος πιά κι' ὁ ἴδιος ἔψελνε στὴ Χαλκηδόνα τὴ Μεγάλῃ Τρίτῃ τὸ «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις» ὅλες ἡ ἑφημερίδες ξελαοιγκιζόταν νὰ ἐπαινοῦνε τὴν τέχνη καὶ τὴ φωνὴ τοῦ Γρηγορίου Οὐνουφριάδου. Ἦταν καὶ κάποιες ποὺ ὑποστήριζαν πὼς ὁ Γρηγόριος Οὐνουφριάδης ἔψελνε τὸ ἰδιόμελο καλλίτερα κι' ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἄρχοντα Μέγα Πρωτοψάλτη τοῦ Πατριαρχείου Ἰάκωβο Ναυπλιώτη.

Ποῦ εἶταν πιά ὅλα ἐκεῖνα...

Τὸ σούρουπο ἔφθανε τώρα κι' ἕνα ἀδύνατο μισόφωτο ἔμπαινε ἀπὸ τὰ πολύχρωμα τζάμια τῆς ἐκκλησίας.

Ἄς ἔβλεπε ὁ Γρηγόρης καὶ τὸ στερνὸ αὐτὸ φῶς πρὶν νὰ τοῦ λείψει γιὰ πάντα. Ὑστερα ἄς ξέκανε γρήγορα γρήγορα μὴ δειλιάσει τὴν κρίσιμη στιγμή.

Μὲ τὸ δύσεμα τοῦ ἡλίου.

Δυὸ θαμπὰ δάκρυα φαίνόταν τώρα στὰ μάτια τοῦ καντηλανάφτη.

Ἔβαλε τὰ χέρια στὴν τσέπη καὶ τράβηξε ἕνα τυλιχτάρι. Εἶταν ἕνα γερὸ κομμάτι σκοινί. Τὰ δάκρυα τοῦ Γρηγόρη ἔβρεχαν τώρα τὸ κομμάτι ἐκεῖνο.

Τὶ νὰ τὴν κάμει πιά τὴ ζωὴ ἔρημος κι' ἐξευτελισμένος ;

Μύριες εἰκόνες ἀγαπημένες καὶ φοιχτὲς τοῦ περνοῦσαν
τώρα ἀπ' τὸ νοῦ. Ἡ γυναῖκά του πάλι, ἡ καλή του ἡ γυναῖκα
πεθαμένη στὴν πατρίδα πρὶν χρόνια. Ἐκείνη εἶχε σταθεῖ
τυχερὴ νὰ τὴν πάρει ὁ Θεὸς νέα, πρὶν νὰ γευτεῖ ἔξορία
καὶ προσφυγιά. Τὰ παιδιὰ του τὰ δυστυχισμένα, μέσα στὸν
ἴδιο φοβερὸ λάκκο, ἀνάσκελα τὸ ἓνα πρόμυτα τὸ ἄλλο
πλαῖ σ' ἓναν ἄγνωστο, ἓναν ξένο σμιγμένο μαζύ τους στὴ
φοβερὴ μοῖρα τῆς φτώχειας καὶ τῆς προσφυγιάς.

Ὁ Γρηγόρης ξακολουθεῖ νὰ κλαίει. Οἱ θλιβερὲς θύμη-
σες τοῦ ξανάρχονται.

Ὁ γέρο Λαμπαδάριος στὸ ἀψηλὸ του στασίδι ὄρθιος
μπροστὰ στὸ καρυδένιο ἀναλόγιο τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ τῶν
Πατριαρχείων.

Τὶ δὲ θᾶδινε ὁ Γρηγόρης νὰ ξανάκουε τὴ φωνή του,
ἃς εἶταν καὶ μόνο μιὰ φορὰ μονάχα νὰ τὸν καλεῖ σὲ ἀψογὴ
φαναριώτικη καθαρεύουσα :

— Ἐλθὲ Γρηγόριε.

Καὶ τὶ δὲ θᾶδινε νὰ μποροῦσε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ :

— Διδάσκαλε.

Ἄ, ὅλα αὐτὰ χαμένα γιὰ πάντα.

Ὁ καντηλανάφτης σηκώθηκε κλονιζόμενος. Ἀνέβηκε
στὸν ἄμβωνα καὶ στερέωσε στὰ καρυδένια κάγγελα τὸ σκοινί.

Ἡ θηλειὰ ταλαντεύτηκε μερικὲς φορὲς μέσα στὸ λυκό-
φωτο.

Κατόπι ὁ Γρηγόρης τὴν πέρασε στὸ λαιμό.

.....

Ὅταν ξημέρωσε κάποιος πρωῒνὸς προσκυνητὴς ποὺ
μπῆκε στὴ μικρὴ ἐκκλησία εἶδε νὰ κρέμεται στὸ σκοινὶ τὸ
βασανισμένο κορμὶ τοῦ καντηλανάφτη μὲ παραμορφωμένο
τὸ πρόσωπο κι' ἓνα ξερὸ κομάτι ἀφρὸ στὸ στόμα.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ